

ta alarak hüküm verme hali hariç, nazariyatın mı tatbikatı, yoksa tatbikatın mı nazariyatı takibettiği meraklı bir tetkik mevzuudur. İslâm Hukuku nazariyyasının tatbikatından ayrıldığı hususları - bazı müellifler bu idd'adadır (3) - tesbit için böyle bir çalışmaya ihtiyaç olduğu gibi bu ayrılığın en eski tatbikatını ve sebeplerini tesbit için de buna lüzum vardır. Mekke, Medine, Küfe ve Şam ilk devir ilmi faaliyet merkezleri olmuştur (4). Ferâiz ilmine hizmeti olan Zeyd b. Sâbit b. ed-Dehhâk el-Ensârî (öl. 45/666) (5), aslen Yemenli olup Hz. Ömer ve Hz. Osman zamanında sırasıyla Küfe ve Basra'da kadılık yapmış bulunan ureyh b. el-Hâris b. Kays el-Kindî (öl. 78/697 yıllarına doğru) (6), Ebû Hanife'nin hocası ve Abdullah b. Mes'ud'un talebesi Ebû İmrân İbrâhim b. Yezid b. Kays en-Naha'i (50 - 60/670 - 715) (7), Ebû Hanife'nin bir diğer hocası Hammâd b. ebî Süleymân el-Ensârî (öl. 120q/738 sıraları) (8), Rabi'a b. ebî Abdirrahmân Ferruh et-Teymî (öl. 136/753) (9) gibi zevatın adları bu devir içinde hurmetle yad edilmektedir.

Bu hummalı ilim faaliyeti içinde yetişmiş bulunan büyük fukahaya raslıyoruz. İmam-ı A'zam Ebû Hanife (80 - 150/899 - 767), İmam-ı Şafi'i (150 - 204/767 - 820), İmam-ı Mâlik (93 - 179/711 - 793), İmam-ı Ahmed (164 - 241/780 - 855), İmam-ı Muhammed (132 - 189/739 - 805) ve İmam-ı ebî Yusuf (113 - 182/731 - 798) gibi müctehid fakihlerin yetiştiğini ve İslâm Hukukunu her şeyi ile tesis ettiklerini görüyoruz (10). Bu mectehid fakihler tarihte eşine az raslanan bir himmetle İslâm Hukukunu inşa için büyük hizmet gösterdiler. İmam-ı Azam eser vermekten çok ilmi faaliyetle, Şafi'i k. el-Umm ve er-Risâle gibi usul-i fıkha dair eserlerle, İmam-ı Mâlik el-Muvatta' kitabıyla, İmam-ı Ahmed el-Müsned'iyle, İmam-ı ebî Yusuf k. el-Harâc, ihtilâf'u Ebi Hanifete ve İbn-i ebî Leylâ, er-Redd'u alâ sıyer'il-Evzâ'i eserleriyle ve İmam-ı Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybânî de el-Mebsût, es-Siyer'ul-Ke-

bir, es-Siyer'us-Sağir, el Câmî'ul-Kebir, elCami'us-Sağir gibi furu'u fıkha dair eserleriyle bu hizmetlerini abideleştirdiler.*

Taakibatla gelişmeye başlayan nazari İslâm Hukuku, bir iki asır sonra dev bir hale gelecek ve kendilerini ilme vakfetmiş bir kütle ile karşılaşacaktır. Filhakika çok geçmeden hâlâ kendilerini hurmetle yad ettiğimiz fukaha yetişmiş ve bize ölmez eserler bırakmıştır. ed-Debûsî Ebû Zeyd (öl. 430/1038) (11), Ebû Behr Muhammed b. es-Serahsî (400 - 483/1000/1090), el-Bezdevî Ebu'l-Yusr Alî öl. 482/1039), Tuhfet'ul-Fukahâ adlı eser sahibi Alâ'ul-Din es-Semerkindî (öl. 539/1144), meşhur Bedâ'us-Senâ'i fi Tertib'ış-Şerâ'i adlı eserin müellifi el-Kâsânî Mes'ud (öl. 583/1187), kendi adına izafe edilen Fetâvâ sahibi Kâdihân (öl. 592/1195) ve başka eserleri yanında pek meşhur bir fıkıh elkitabı olan el-Hidâye'nin müellifi el-Merğînânî'Alî (öl. 593/1196) bu işleme devri fakihleri arasında zikredilmiş birer misaldirlar ki her birerleri hayatı, faaliyeti ve eserlerindeki görgüleri bakımından ayrı ve mustakil ilmi

tetkike tabi tutulmaları çok faydalı olacaktır (12).

Bu fakihlerin çalışmaları Selçuk ve Osmanlı devrindeki gerek nazari ve fıkıh eserlerine ve gerekse fetvalar, Şer'iyye Sicilleri gibi tatbiki fıkıh faaliyetine esas ve kaynak teşkil etmektedir.

(3) Ömer Lütfi Barkan bu görüşü savunur ve yegâne değildir.

(4) Fazla malûmat için bakınız: Ebû Zehre, TARİH'UL-MEZAHİB'IL-ISLAMİYYE, (Kahire 1964), c. II.

(5) Fazla malumat için bakınız: Sezgin, Fuat, GESCHICHTE DES ARABISCHEN SCHRIFTUMS (Leiden 1967) c. I, s. 401-402.

(6) Aynı eser, s. 402-403.

(7) Aynı eser, s. 403-404.

(8) Aynı eser, s. 404-405.

(9) Aynı eser, s. 406-407.

(10) Aynı eser, bezkur zevatın hal tercemelerine bakınız.

(11) Bu zat HİLÂFİYAT ILMİNİN kurucusu olup müstakil tetkike şayanıdır.

(12) Adı geçen ve burada zikredilmeyen fakihlerin hayatları ve eserleri hakkında fazla malumat için bakınız: Kavakçı, Y. Z., XI. VE XII. ASIRLARDA KARAHAHLILAR DEVRİNDE MAVARA' AL-NAHR'DE İSLÂM HUKUKU ÜZERİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR, (Basılmamış Doktora tezi), İst. Ü. Edebiyat Fakültesi, 1967.

KARANLIĞIN SESİ

Bütün ışıkları kestim bu gece,
Karanlık bana ses verdi derinden:
«Ağaran gün bir ümit verir gence,
Yaşlıyı vurur onulmaz yerinden.»

Bu sesle sarsıldı bütün benliğim;
Genç miyim, yaşlı mı kestiremedim.
Bozuldu baharda hayat şenliğim,
Rüzgârı arkamdan estiremedim...

Gölge fırladı da hayal caddeye,
Gövde boşlukta yol açamadım.
Korkum dayandı da en son raddeye,
Yorgandan dışarı bir kaçamadım.
Karanlık dost gibi koynuma girdi.
Görünmez, bilinmez derdini açtı.
Varlığı içimi kemiren sırdı...
Korkuysa bir dev ki; bin yıllık açtı.

Bedenime hasret gibi kuyular...
Baskına uğrayan ada mıyım ben?
Bırakın yakamı kötü rüyalar,
Dağ gibi işlerin adamıyım ben!

MUSTAFA MİYASOĞLU